

NEZAMESTNANOSŤ AKO SOCIÁLNE RIZIKO

Jana Kováčová¹, Valéria Moricová²

ABSTRAKT

Nezamestnanosť sa, aj keď nie priamo, dotýka všetkých členov spoločnosti. Práve z tohto dôvodu ju vnímame ako významné sociálne riziko, ktoré je hrozbou nie len pre súčasnú, ale aj pre budúcu spoločnosť. V predkladanom príspevku sa zameriavame na analýzu sociálneho a psychologického dopadu nezamestnanosti na jednotlivca a spoločnosť ako celok. Z dôvodu perspektívy budúceho vývoja spoločnosti, našu pozornosť venujeme najmä vekovej skupine mladých ľudí od 15 do 24 rokov.

Kľúčové slová: Práca, nezamestnanosť mladých, NEET, sociálne riziko.

ABSTRACT

Unemployment, though not directly, affects all members of society. Precisely for this reason we are perceived as a major social risk that is a threat not only for the present but also for future society. In the present paper, we focus on the analysis of the social and psychological impact of unemployment on individuals and society as a whole. Due to the perspective of the future development of the company, we devote our attention mainly young people age group 15-24 years.

Key words: Work, youth unemployment, NEET, social risk.

ÚVOD

Európsku spoločnosť môžeme vo všeobecnosti charakterizovať pomocou demokratických myšlienok o štátnom zriadení a trhovým hospodárstvom vytvárajúcim konkurenčné prostredie. Práve na základe týchto dvoch princípov je nutné vnímať nezamestnanosť ako prirodzenú súčasť každej vyspelej spoločnosti. Je potrebné si

-
1. Jana Kováčová, Mgr., PhD., Žilinská univerzita v Žiline, Fakulta bezpečnostného inžinierstva, Katedra krízového manažmentu, Ul. 1. mája 32, 010 26 Žilina, tel. číslo 041 513 6722, fax 041 513 6620, e-mail jana.kovacova@fbi.uniza.sk
  2. Valéria Moricová, Mgr., PhD., Žilinská univerzita v Žiline, Fakulta bezpečnostného inžinierstva, Katedra krízového manažmentu, Ul. 1. mája 32, 010 26 Žilina, tel. číslo 041 513 6731, fax 041 513 6620, e-mail valeria.moricova@fbi.uniza.sk

uvedomiť, že predstava o sto percentnej zamestnanosti dospeljej populácie³ je pre európsku spoločnosť utópiou. Opatrenia, ktoré by videli k tomuto cieľu, by nutne museli poprieť demokratické princípy a vychádzali by z totalitného zmýšľania.

Z akceptácie nezamestnanosti ako prirodzenej súčasťi demokratickej spoločnosti vyplýva jej rizikovosť pre jednotlivca a spoločnosť ako celok. Keďže nezamestnanosť má nevyhnutne sociálny, psychologický a ekonomický dopad na každého jednotlivca, je zároveň aj celospoločenským problémom. Práve z tohto dôvodu o nej musíme uvažovať ako o významnom sociálnom riziku [1].

1 PRÁCA

Práca je vo všeobecnosti chápaná ako proces, v ktorom človek svojou činnosťou sprostredkúva, reguluje a kontroluje výmenu látok medzi sebou a prírodou, čím je pretváraná príroda i on sám [2]. Môžeme ju vymedziť ako **sociálno-ekonomickú kategóriu**, poskytuje materiálny účinok, hodnoty, ktoré človek prácou vytvorí, ovplyvňujú ekonomickú, kultúrnu, morálnu úroveň spoločnosti, určujú životnú úroveň všetkých členov spoločnosti. Práca je chápaná taktiež ako **psychologická kategória**, ktorej nositeľom je konkrétny jednotlivec, ktorý svojou činnosťou pôsobí na pracovné predmety, pretvára ich, pričom vynakladá fyzickú a psychickú energiu. Človek pri práci využíva svoje vedomosti, schopnosti, skúsenosti, zručnosti, ktoré si v priebehu života osvojil a prostredníctvom práce ich ďalej rozvíja a upevňuje [3]. Mikuláščík [4] uvádza ako základne **funkcie** práce aktivitu a kompenzáciu, vytváranie osobnej identity, získanie sociálneho uznania, kooperáciu a interakciu, časovú štruktúrovanosť. Pracovná činnosť umožňuje človeku [5]:

- získanie finančného príjmu potrebného na zabezpečenie a uspokojenie potrieb,
- získanie a zdokonalenie vedomostí, schopností, zručností a návykov človeka,
- zabezpečenie pocitu sebarealizácie a spoločenskej užitočnosti,
- uspokojenie potreby sociálneho kontaktu s inými ľuďmi (príležitosť zúčastňovať sa aj na širších spoločenských aktivitách),
- organizovanie denného režimu v súlade s pracovným rytmom,
- získanie stabilnej sociálnej identity prostredníctvom zamestnania.

Z vyššie uvedeného významu práce a pracovnej činnosti je zjavné, že prácu považujeme za základnú podmienku existencie človeka a spoločnosti. Rozvíja duševné a fyzické schopnosti človeka. Je súčasťou spoločensky koordinovaných činností a nevyhnutným predpokladom sociálnych zmien [6]. Práca sa vždy uskutočňuje v určitom prostredí sociálnej skupiny, prípadne inštitúcie a rozhodujúcou mierou

---

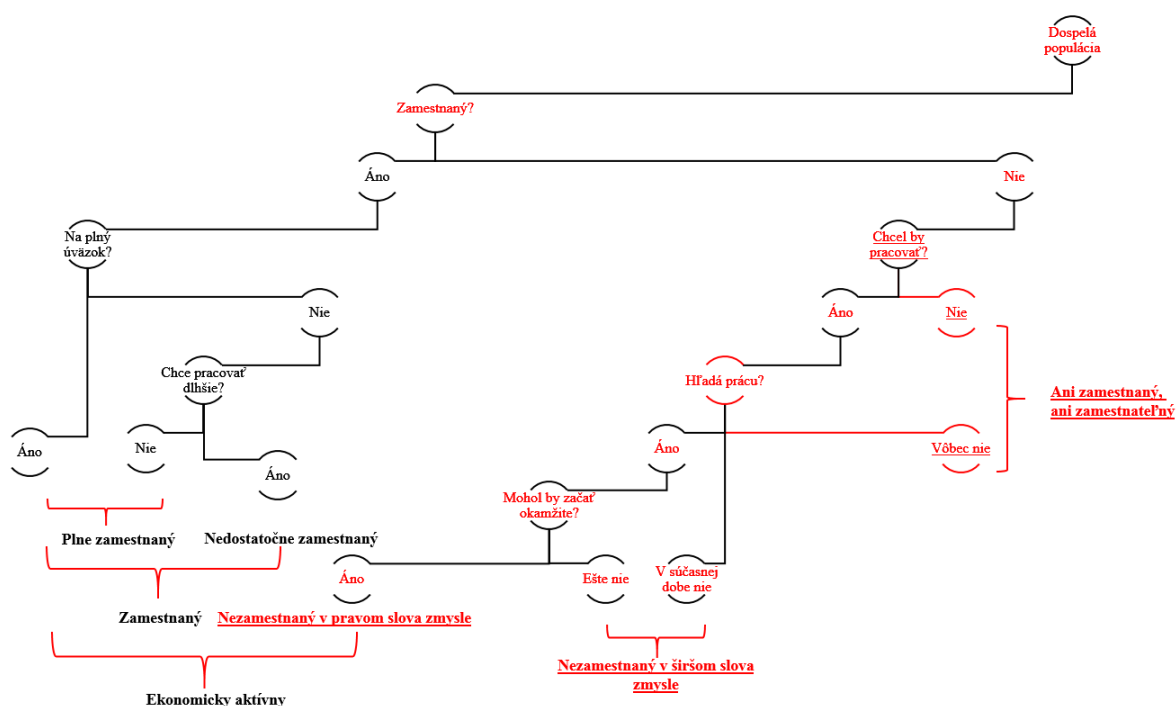
³ Z dospeljej populácie musíme nevyhnutne vyčleniť ľudí mimo produktívneho veku a ekonomicky neaktívnych ľudí (študentov denného štúdia, ženy a mužov v domácnosti, chronicky chorých a trvalo telesne postihnutých) [Uramová, 2010], ktorí z objektívnych príčin nemajú platenú prácu.

ovplyvňuje postavenie ľudí v spoločnosti, z toho dôvodu je práca chápaná ako **sociálny proces**.

2 NEZAMESTNANOSŤ

Ak **nezamestnanosť** definujeme ako situáciu, kedy „v spoločnosti existuje určitá skupina ľudí, ktorí by mohli pracovať a z väčšej časti by chceli, ale nemôžu, v dôsledku nedostatku pracovných príležitostí“ [7, s. 357], je nutné vymedziť si formu práce, od ktorej sa odvíja naše uvažovanie o nezamestnanosti. V kontexte nezamestnanosti uvažujeme len o práci vykonávanej za vopred stanovených podmienok a za vopred dohodnutú odmenu⁴.

Zistiť, kto vlastne je reálne nezamestnaný, prípadne nezamestnateľný nám pomôže taxonómia možných stavov zamestnanosti a nezamestnanosti (obr. 1). Na základe jednoduchých otázok je možné z dospelaj populácie vyčleniť skupinu nezamestnaných. Ľudia bez práce však nemajú jednotný postoj k hľadaniu si platenej práce.

Obrázok 1 Taxonómia možných stavov zamestnanosti a nezamestnanosti [8, s. 328]

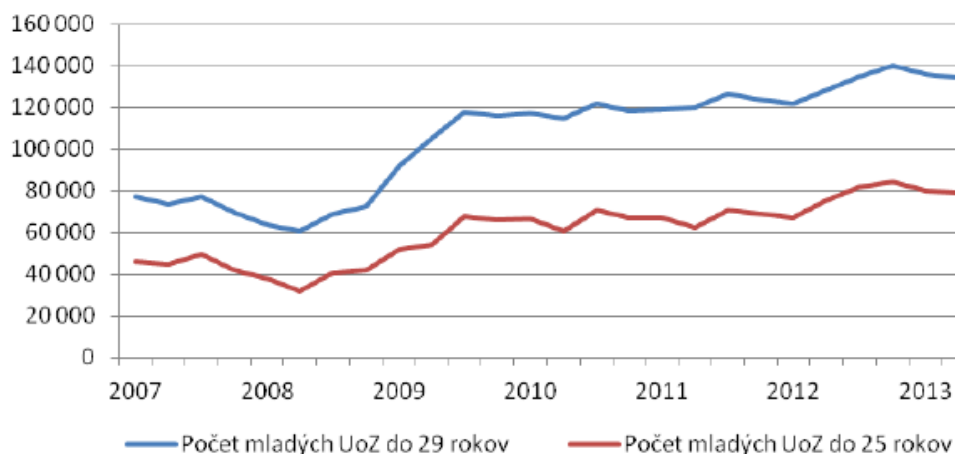
Ako sme už uviedli, nezamestnanosť je vo všeobecnosti považovaná za významné sociálne riziko. Najväčšiu mieru rizikovosti vnímame pri skupine dlhodobo

⁴ Toto vymedzenie je nutné, pretože v spoločnosti neexistuje len platená práca. Na prácu je možné nazeráť z viacerých perspektív. Nerozlišujeme len základné delenie medzi prácou fyzickou a duševnou, platenou a neplatenou. Prácu možno špecifikovať podľa toho, kto ju vykonáva na mužskú a ženskú (genderová stereotypizácia). Prípadne vymedzujeme prácu domácu, ktorá vznikla v dôsledku oddelenia domova a pracoviska, alebo hobby ako pracovnú náplň voľného času.

nezamestnaných, ktorí sa stávajú nezamestnateľnými. Dôvodom prečo sa tak deje je strata pracovných návykov a následná neschopnosť začleniť sa do pracovnej skupiny. Z psychologického hľadiska je prežívanie nezamestnanosti, hlavne strednodobej, spájané s pocitmi neužitočnosti, smútku, objavujú sa príznaky depresii a neuróz, zvýšenej konzumácii alkoholu. Pri krátkodobej nezamestnanosti trvá nádej na získanie práce v porovnaní s *dlhodobou nezamestnanosťou*, pri ktorej je častá rezignovanosť a prispôbenie sa novému štýlu života [9]. Strata práce je pre človeka často traumatizujúcim zážitkom. So stratou práce sa spája aj strata spojenia s realitou, človek má často pocit, že je neschopný, trpí neistotou, strachom z budúcnosti, upadá na nižšiu životnú úroveň, stráca sociálne kontakty. Mnohí si až po strate práce uvedomujú, čo pre život a existenciu človeka znamená [5].

Podľa najaktuálnejších dostupných údajov Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny sa pohybovala evidovaná miera nezamestnanosti na Slovensku vo februári 2016 na úrovni 10,09 %, čo predstavuje 326 075 uchádzačov o prácu. Vyššie spomínaná skupina dlhodobo nezamestnaných (v tomto prípade ich nezamestnanosť trvá viac ako 48 mesiacov) tvorí 22,1 % z celkového počtu evidovaných uchádzačov⁵ [10].

V posledných rokoch sa do popredia dostáva iná skupina nezamestnaných, ktorá je rizikom nie len pre súčasnú spoločnosť, ale aj pre jej budúci vývoj. Medzi ľuďmi bez práce majú 17,6 % zastúpenie mladí ľudia do 25 rokov (obr. 2). Zo skupiny mladých ľudí bez práce je nutné vyčleniť kategóriu NEET (neither in employment, training nor education). Jedná sa mladých ľudí od 15 do 24 rokov, ktorí nie sú zamestnaní, nepokračujú v procese vzdelávania, ani v odbornej príprave. Začiatkom roku 2013 v Európskej únii „existovalo 7,5 milióna mladých ľudí [...] (tzv. NEET), čo predstavovalo 12,9 % mladých Európanov [...] Zároveň 30,1 % nezamestnaných ľudí do 25 rokov v EÚ bolo nezamestnaných viac ako dvanásť mesiacov“ [11].

Obrázok 2 Graf NEET do 29 rokov podľa postavenia v rokoch 2007 – 2013 SR [11]

⁵ Z dôvodu prechodu na nový informačný systém služieb zamestnanosti sú zverejnené štatistiky Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny predbežné.

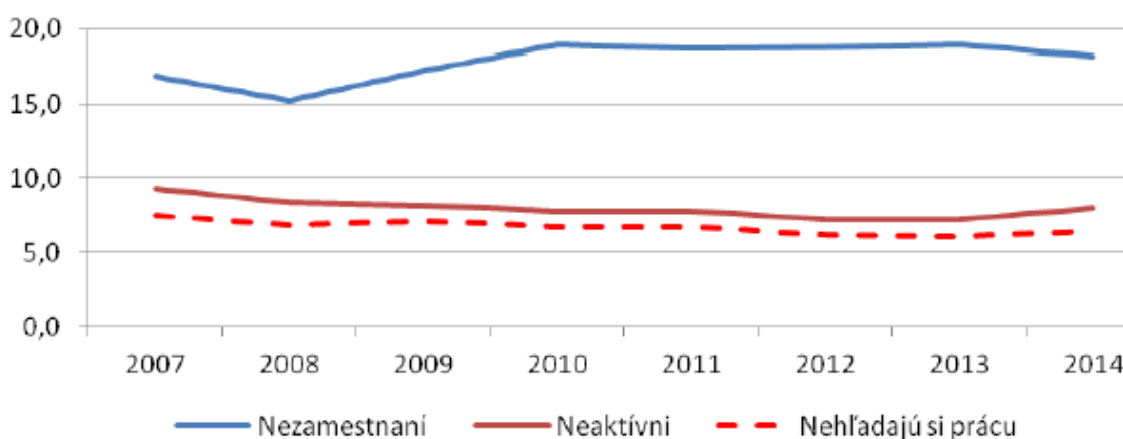
3 DÔSLEDKY NEZAMESTNANOSTI

Nezamestnanosť mládeže môže mať negatívne trvalé dopady nie len na vývoj jednotlivca, ale aj na vývoj spoločnosti. Za aktuálnu hrozbu považujeme zvýšený výskyt sociálne-patologických javov. Nárast kriminality či užívanie rôznych návykových látok môžeme interpretovať ako jeden z mnohých obranných mechanizmov človeka (napr.: únik).

Tak ako už bolo uvedené hodnotu práce si človek najviac uvedomuje pri dlhodobej nezamestnanosti. Von Rosenstiehl [2001; In 12] na základe svojho výskumu uvádza dôsledky dlhodobo pretrvávajúcej nezamestnanosti:

- vyvoláva samovražedné myšlienky (zvyšuje mieru samovrážd),
- z nezamestnaného sa stáva pre rodinu zaťažujúci faktor,
- je spojená so stratou moci, prestíže a okruhu finančných možností,
- v sociálnom prostredí má destabilizácia vplyv aj na deti,
- má vplyv na stabilitu sociálnych vzťahov, stratu kontaktu s bývalými kolegami a známymi, čo má taktiež dopad na osobnosť nezamestnaného.

Zvyšuje sa riziko budúcej nezamestnanosti, nižšieho mzdového ohodnotenia a straty ľudského kapitálu. Reálnou celospoločenskou hrozbou sa stáva najmä chudoba a možnosť jej prenosu z generácie na generáciu⁶. Tieto negatívne javy môžu výrazne prispievať k nižšej motivácii zakladať si rodiny, a teda priamo viesť k demografickému trendu starnutia populácie. Zo skupiny mladých nezamestnaných najväčšie riziko pre spoločnosť predstavujú práve neaktívni a nehľadajúci si prácu (obr. 3). Ak u dlhodobo nezamestnaných dochádza k strate pracovných návykov, pri mladých uchádzačoch o prácu reálne hrozí, že si tieto návyky ani nevytvoria. To znamená, že sa nikdy nestanú ekonomicky aktívnymi členmi spoločnosti.

Obrázok 3 Graf NEET do 29 rokov podľa postavenia v rokoch 2007 – 2013 [11]

Prežívanie nezamestnanosti i spôsob jej riešenia, vyrovnávania sa s ňou, je u jednotlivých ľudí odlišný. Strata práce a nezamestnanosť je životná udalosť, ktorá

⁶ Nezamestnanosť má aj svoj ekonomický rozmer, ktorú si uvedomujeme. Avšak v predkladanom texte sa mu bližšie nevenujeme. Nevylučujeme však prípadné budúce spracovanie tohto pohľadu na nezamestnanosť.

človeka núti meniť zabehnutý životný štýl, režim dňa, je pre človeka výzvou na jej prekonanie. Výrost a Slaměník [2001; In 13] definujú rizikové faktory, ktoré sú sprievodným znakom prežívania nezamestnanosti ako sú negatívne emócie, osamelosť, bezmocnosť a beznádej, závislosť, násilie. Medzi významne psychologické dôsledky nezamestnanosti je možné zaradiť aj zmenu štruktúry osobného času, nízke sebavedomie a v neposlednom rade má strata práce a nezamestnanosť vplyv aj na celkové psychické i fyzické zdravie človeka.

Nezamestnaní, ktorým sa dlhodobo nedarí zamestnať vidia príčiny tejto situácie v *externých okolnostiach* (napr.: redukcia pracovných miest, zlá ekonomická situácia v spoločnosti), v *sebe* a vo svojich osobnostných vlastnostiach a nedostatkoch, v *nedostatočných kompetenciách* (napr.: vzdelanie, skúsenosť, zručnosti i nedostatok snahy) [13].

ZÁVER

Je zrejmé, že problematika nezamestnanosti mladých ľudí sa dotýka celej spoločnosti a je nutné ju riešiť. Jednou z možností predstavených Európskou komisiou v roku 2012 je zvedenie tzv. *záruky pre mladých ľudí* do praxe. Toto opatrenie vychádza zo skúseností v Rakúsku a Fínsku a má zabezpečiť, že mladí ľudia do 25 rokov „do štyroch mesiacov od straty zamestnania alebo ukončenia formálneho vzdelávania dostanú kvalitnú ponuku zamestnania, ďalšieho vzdelávania, učňovskej praxe alebo stáže“ [14]. Podľa odhadov Medzinárodnej organizácie práce z roku 2012, by náklady eurozóny na zavedenie tohto opatrenia „predstavovali 0,45 % HDP eurozóny alebo 21 miliárd EUR“ [15]. Táto suma by sa však mala porovnávať s nákladmi „na nezamestnanosť, neaktivitu a stratenú produktivitu. Náklady na dávky v nezamestnanosti vyplatené mladým ľuďom, ušlý zisk a dane podľa odhadov Európskej nadácie pre zlepšovanie životných a pracovných podmienok (Eurofound) zodpovedajú 1,21 % HDP, čo predstavuje ročnú stratu pre EÚ vo výške 153 mld. EUR“ [15]. Jedným z riešení, ktoré na odporúčanie Európskej komisie zaviedlo Slovensko do praxe je systém duálneho vzdelávania. Účelom toho systému je zosúladiť dopyt a ponuku na trhu práce.

Okrem už spomenutých nových možností boja s nezamestnanosťou mladých, sa dlhodobo realizujú programy podporujúce mobilitu - Erasmus pre všetkých, Erasmus (vysokoškolské vzdelávanie), Leonardo da Vinci (odborné vzdelávanie), Comenius (školy), Grundtvig (vzdelávanie dospelých). Od roku 1993 je aktívna databáza EURES. Ide o sieť európskych služieb zamestnanosti, ktorej cieľom je zjednodušiť „uchádzačom o zamestnanie kontaktovanie zamestnávateľov hľadajúcich konkrétne zručnosti, zamerať sa na sektory a povolania, v ktorých je nedostatok pracovných síl s potrebnými zručnosťami, a podporovať ciele schémy v rámci mobility mládeže“ [15].

Mladí ľudia bez práce však nie sú len problémom Slovenska či Európskej únie. Podľa Populačného fondu OSN takmer ¼ celosvetovej populácie, teda 1,8 miliardy jednotlivcov, možno zaradiť práve do vekovej skupiny mladých ľudí od 10 do 24

rokov. Medzinárodná organizácia práce upozorňuje, že v celosvetovom priemere z piatich mladých ľudí sú až dvaja bez práce [16].

Opatrenia, ktoré sa vykonali v priebehu 20. storočia v krajinách tretieho sveta a ktoré viedli k záchrane množstva ľudských životov, vyznievajú v súčasnom svete paradoxne. Úspešnosť, s akou sa podarilo znížiť detskú úmrtnosť a poskytnúť adekvátne vzdelanie širším vrstvám spoločnosti, viedla k enormnému nárastu nezamestnanosti a chudoby. Mladá generácia sa už len veľmi ťažko uspokojí so životným štandardom svojich rodičov a hľadá pre seba lepšiu budúcnosť. Raymond Torres z Medzinárodnej organizácie práce (ILO) uvádza, že „[n]árast nezamestnanosti mladých je lepším indikátorom budúcich nepokojov ako čokoľvek iné“ [16]. Možno práve táto perspektíva nazerania na súčasný stav spoločnosti ozrejmi nie len príčiny migračných procesov, ale aj nárastu extrémizmu vo viacerých európskych krajinách a pomôže nájsť vhodné riešenia.

LITERATÚRA

- [1] KAMPOVÁ, K. – HOLLÁ, K.: Manažment sociálnych rizík. Žilina: EDIS-vydavateľstvo ŽU, 2013. 108 s. ISBN 978-80-554-0754-8.
- [2] KUBÁNI, V.: Psychológia práce. Prešov: Prešovská univerzita, 2011. 174 s. ISBN 978-80-555-0318-9.
- [3] PROVAZNÍK, V. et al.: Psychologie pro ekonomy a manažery. Praha: Grada Publishing, a. s., 2002. 228 s. ISBN 80-247-0470-6.
- [4] MIKULÁŠTÍK, M.: Manažerská psychologie. Praha: Grada Publishing, a. s., 2007. 384 s. ISBN 978-80-247-1349-6.
- [5] FLEŠKOVÁ, M. – DOLINSKÁ, V.: Aplikovaná psychológia pre ekonómov a manažérov. Bratislava: Iura Edition, spol. s. r. o., 2010. 255 s. ISBN 978-80-8078-337-2.
- [6] FOBEL, P.: Sprievodca sociológiou. Banská Bystrica: FHV UMB BB, 2000. 96 s. ISBN 80-8055-405-6.
- [7] JANDOUREK, J.: Sociologický slovník. Praha: Portál, s. r. o., 2007. 285 s. ISBN 978-80-7367-269-0. (heslo nezamestnanosť).
- [8] GIDDENS, A.: Sociologie. Praha: Argo, 2001, 595 s. ISBN 80-7203-124-4.
- [9] HARTL, P. – HARTLOVÁ, H.: Psychologický slovník. Praha: Portál, s. r. o., 2004. 774 s. ISBN 80-7178-303-X. (heslo nezamestnanosť).
- [10] Mesačná štatistika o počte a štruktúre uchádzačov o zamestnanie za mesiac február 2016. In Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny. [on line]. 2016. [cit. 2016-04-05]. Dostupné na: http://www.upsvar.sk/buxus/generate_page.php?page_id=582328.
- [11] Analýza nezamestnanosti mladých ľudí v SR. Záverečná správa. Úrad vlády Slovenskej republiky. [on line]. September 2015. [cit. 2016-04-06]. Dostupné na: <http://www.nsrr.sk/download.php?FNAME=1444742119.upl&ANAME=Anal%C3%BDza+nezamestnanosti+mlad%C3%BDch+%C4%BEud%C3%AD+v+SR+-+Z%C3%A1vere%C4%8Dn%C3%A1+spr%C3%A1va.pdf>.

- [12] STEIGER, T. – LIPPMANN, E.: Psychologie pro manažery. Jak ovládnout umění vést (1). Brno: BizBooks, 2012. 371 s. ISBN 978-80-265-0006-3.
- [13] ŽATKOVIČOVÁ, K. – DÓCI, I.: Psychiatrické, psychologické, sociálne a ekonomické aspekty nezamestnanosti. In Psychiatria. Psychoterapia. Psychosomatika. [on line]. ISSN 1338-7030. 2012, č. 1, s. 17-24. [cit. 2016-03-31]. Dostupné na: <http://www.psychiatria-casopis.sk/files/psychiatria/01-2012/ppp1-2012-cla3.pdf>.
- [14] Príprava európskej mládeže na súčasný trh. Európsky sociálny fond v akcii. [on line]. ISBN 978-92-79-34084-0. 2014, 4 s. [cit. 2016-03-17].
- [15] Opatrenia EÚ na boj proti nezamestnanosti mládeže. [on line]. Máj 2013. [cit. 2016-03-08]. Dostupné na: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-464_sk.htm.
- [16] Svet narazil na nečakaný problém. Mladých je toľko, že im nedokážeme vytvoriť prácu. In Hospodárske noviny. [on line]. 2016. [cit. 2016-03-20]. Dostupné na: <http://hnonline.sk/svet/594159-svet-narazil-na-necakany-problem-mladych-je-toľko-ze-im-nedokazeme-vytvorit-pracu>.
- [17] URAMOVIČOVÁ, M., LACOVÁ, Ž., HRONEC, M.: Makroekonómia. Banská Bystrica: EF UMB BB, 2010. 275 s. ISBN 978-80-557-0043-4.